

Förändringar av psykisk ohälsa mellan 2014 och 2020 och dess bestämningsfaktorer i Sverige

En empirisk undersökning av skol- och gymnasieungdomar i Stockholm

Håkan Källmen

Håkan Källmen, docent i psykologi, Institutionen för klinisk neurovetenskap, Karolinska Institutet.
E-post:hakan.kallmen@ki.se

Föreliggande studie syftade till att undersöka sambandet mellan mobbning i skolan och psykisk ohälsa. Data gäller elever från skolor, med både praktisk och teoretisk inriktning, i Stockholms stad som svarat på stockholmsenkäten. Resultaten visar att personer som utsätts för mobbning i skolan oftare än en gång i veckan har mer än dubbelt så hög sannolikhet för att också rapportera psykisk ohälsa. Även skolklimat och prestationer i skolan är förklarande faktorer för psykisk ohälsa. Trots att psykisk ohälsa ökat över tid så har förekomsten av mobbning varit ganska stabil, vilket betyder att även andra faktorer bidrar.

The present study aimed to investigate the association between bullying at school and mental health problems. The data concern students from schools, with both a practical and theoretical focus, in the City of Stockholm which responded to the Stockholm school survey. The results show that people who are bullied at school more often than once a week are more than twice as likely to also report mental health problems. School climate and performance at school are also explanatory factors. Although mental health problems has increased over time, the prevalence of bullying has been fairly stable, which means that other factors also contribute.

Bakgrund

Ett ämne som uppmärksammats på senare tid är utvecklingen av psykisk ohälsa hos ungdomar. Förändringar över tid kan ibland visa på motstridiga resultat beroende på definitionen av psykisk hälsa. Psykisk hälsa kan indelas i en positiv faktor, dvs. välmående, och en negativ faktor, dvs. psykisk ohälsa. Psykisk ohälsa kan operationaliseras som olika sinnestillstånd som oro och nedstämdhet eller som psykiatriska diagnoser som ångest och depression. Som symtom på psykisk ohälsa räknas ofta psykosomatiska problem som till exempel koncentrationssvårigheter, huvudvärk, sömnsvårigheter eller magont. Inom forskning om folkhälsa mäter man dessa symtom genom självrapportering via enkäter. Ytterligare ett sätt att mäta psykisk ohälsa är genom förekomsten av suicid. De studier som refereras nedan är i huvudsak folkhälsovetenskaplig forskning och använder självrapporterade psykosomatiska symtom som ett mått på psykisk ohälsa. Hagquist (2008) har utvecklat en skala som mäter psykosomatiska problem (PSP-skalan) som koncentrationssvårigheter, sömnstörningar, huvudvärk, magont, känna sig spänd, vara ledsen, ha dålig aptit och vara yr i huvudet. Skalan har visat sig vara stabil över grupper och över tid och har ofta använts i svensk forskning. Skalan ingår också i WHO-undersökningen ”Skolbarns hälsa och hälsovanor” (Health behavior in school children, HBSC) som genomförs i 41 europeiska länder vart fjärde år, (Bremberg, 2013). Data från denna undersökning visar att länder som har ett skolsystem som är mer anpassat till arbetsmarknaden och där arbetsmarknaden är mer tillgänglig för ungdomar har mindre psykisk ohälsa bland ungdomar.

Genom att använda tre olika datamaterial genomförde Hagquist (2011) en studie som syftade till att undersöka trender i ungdomars psykiska ohälsa mellan 1980 och 2010. En upprepad tvärsnitts design med nio olika mätningar genomfördes. Resultatet visade att både pojkar och flickor i årskurs 9 i grundskolan rapporterade en ökning av psykosomatiska symtom mellan 1988 och år 2010. Ingen sådan trend kunde visas för årskurs 6 eller årskurs 7 i grundskolan. Bremberg (2015) har vidare undersökt trender i psykisk ohälsa mellan 1990 och 2010 i Danmark, Nederländerna, Finland, Norge och Sverige och påvisat att dessa länder är ganska homogena vad gäller barn och ungdomars levnadsförhållanden. Trots detta noterades under perioden en markant ökning av psykisk ohälsa i Sverige men inte i de andra länderna. Slutsatsen var att ohälsan sannolikt beror på strukturella faktorer såsom ökade krav på utbildning och en ökad ungdomsarbetslöshet i Sverige. Linder et al., (2019) har påvisat att den psykiska ohälsan har ökat i redan ekonomiskt utsatta grupper i befolkningen som en konsekvens av ekonomisk oro. Även Hagquist & Gustavsson (2020) har diskuterat strukturella faktorer som ekonomisk oro och föräldrars arbetslöshet som orsaker till psykisk ohälsa hos barn och ungdomar.

Socio-ekonomisk standard

Socioekonomisk standard är en faktor som associerats med ojämlikhet i hälsa genom att en låg socioekonomisk standard är nära associerad med ekonomisk stress. Stress påverkar i sin tur den psykiska ohälsan. I en systematisk översikt har Reiss (2013) visat att ungdomars psykiska ohälsa ökar mellan två och tre gånger om deras föräldrar har låg utbildning eller låg inkomst. I en tysk kohortstudie där 2111 ungdomar mellan 7 och 17 år deltog visades vidare att barn och ungdomar med högt utbildade föräldrar hade lägre risk än de med lågutbildade föräldrar att drabbas av psykisk ohälsa efter en stressfylld situation, (Reiss et al., 2019). I en svensk tvärsnittsstudie av Kim och Hagquist (2018a), med sex upprepade mätningar och totalt 15.000 deltagare i årskurs 9 i grundskolan, visades även att ungdomar som rapporterade att de inte hade råd med sina möjliga dagliga fritidsaktiviteter också rapporterade mer psykisk ohälsa jämfört med ungdomar som hade råd. Skillnaden var mer utpräglad i tider (mätt med en GINI-koefficient som mäter inkomstspridningen inom ett land) då samhällsliga inkomstklyftor var större. En uppföljande analys av samma data tolkades av författarna som indikationer på att ungdomars oro för familjens ekonomi förklarar ökningen i psykisk ohälsa (Kim och Hagquist 2018b).

Etnicitet

Sambandet mellan etnicitet och psykisk ohälsa är oklart. I en studie av 28100 ungdomar från sex olika regioner i England undersöktes psykisk ohälsa definierat som emotionella problem, beteendeproblem och hyperaktivitet (Deighton et. al 2019). Jämfört med vita engelsmän visade sig asiater och svarta ha lägre sannolikhet för psykisk ohälsa. Dessutom var höga utbildningskrav och om barnet var i behov av hjälp och stöd samt om barnet gick i årskurs 9 jämfört med årskurs 7 associerat med sämre psykisk hälsa. Kim et al., (2020) har vidare visat att immigranter i Sverige i åldern 15–16 år har sämre psykisk hälsa än ungdomar utan invandrarbakgrund.

Skolklimat

Eftersom ungdomar tillbringar en stor del av sin tid i skolan så kan man anta att skolklimat och skolprestationer har en stor betydelse för deras psykiska hälsa. Trivsel i skolan och att man uppfattar undervisningen som meningsfull är sannolikt associerade med bättre psykisk hälsa jämfört med om undervisningen uppfattas som meningslös och om eleven inte trivs i skolan. I en svensk studie, Laszlo et al., (2019) följdes 3959 elever från årskurs 7 under två år. Resultatet visade att om lärarna bedömde att skolklimatet var bra ökade risken för att eleverna rapporterade depressiva tendenser. Däremot var det inget samband

mellan elevernas skattningar av skolklimatet och deras psykiska hälsa. Detta förklarades med att i skolor med gott klimat (enligt lärarna) ställs högre förväntningar på elevernas prestationer, vilket kan skapa ökade depressiva tendenser hos eleverna. En ytterligare analys av samma data visade också att ett av lärarna rapporterat gott skolklimat var associerat med en högre ambitionsnivå att gå på universitetet bland eleverna (Almroth et al., 2021). Elevernas skattningar av skolklimatet var inte associerat med ambitioner. Förväntningar och ambitioner i skolarbetet kan samverka för att skapa stress hos elever. Högberg et al., (2020) studerade effekten av skolstress på förekomsten av psykosomatiska problem, speciellt med avseende på könsskillnader, med hjälp av svenska data från en upprepad tvärsnittsstudie med sju mätningar under 24 år. Vid varje mätning frågades om skolstress och psykosomatiska symtom. Det visade sig att effekten av skolstress på psykosomatiska symtom ökade över tid, framförallt bland flickor. Skolstress kan dock bara förklara en liten andel av symtomen, däremot kan den förklara en stor del av könsskillnaden. Högberg et al., (2021) utvärderade 2009 års skolreform med avseende på skolstress och akademisk självkänsla som en effekt av införande av betyg och nationella prov i årskurs 7 i grundskolan. De använde ett klusterurval av skolor och elever i Sverige och visade att en konsekvens av införandet av betyg och nationella prov i årskurs 7 medförde en ökad skolstress och minskad akademisk självkänsla hos eleverna. Den ökade skolstressen kan förmodligen överföras till ökade psykosomatiska symtom, men det är inte entydigt visat.

Mobbning i skolan

Olweus (2013) definierar mobbning som ett beteende som är avsett att skada och som upprepas ett antal gånger i en relation som präglas av ojämlik makt. Cybermobbning är ett specialfall som, enligt Olweus, inte behöver upprepas men kan delas på internet till många mottagare. Både vanlig mobbning och cybermobbning har allvarliga hälsokonsekvenser och är skadliga för folkhälsan. En översikt över kunskapsläget vad gäller konsekvenserna för ungdomar och barn som blivit utsatta för mobbning genomfördes av Arseneault et al., (2010). Resultaten från studien visade att utsatthet för mobbning inte är slumpmässig utan beror på både personlighets karakteristika och familjefaktorer samt att utsatthet för mobbning är stabil över åren. Dessutom visades att mobbning har betydande effekter på psykisk ohälsa som kan kvarstå under många år.

En systematisk översikt av litteraturen om sambandet mellan cybermobbning och psykisk ohälsa bland ungdomar genomfördes vidare av Bottino et al., (2015). Andelen som rapporterades som utsatta för cybermobbning visade sig vara mellan 6,5 och 35,4% och vara associerad med tidigare erfarenheter av utsatthet för vanlig mobbning. Även erfarenheter av internet och sociala media

hade samband med cybermobbing. Det visades även finnas ett samband mellan mobbing på internet och psykologiska och sociala problem hos dem som utsätts för mobbing. Ha Thi Hai Le et al., (2019) påvisade senare ett samband mellan psykisk ohälsa, definierat som symtom på depressivitet, psykologisk oro och självmordstankar och utsatthet för mobbing bland barn i åldern 11–16 år i Vietnam. Det visade sig att mobbing leder till psykisk ohälsa men även att psykiska problem initialt kan göra individen mer utsatt för mobbing i skolan. I en studie bland 8–9-åringar i Melbourne Australien, (Bayer et al., 2018) undersöktes sambandet mellan mobbing i skolan och psykisk ohälsa, dels internaliserande, emotionella problem, dels externaliserande problem som att förlora humöret. Resultatet visade att de barn som upplevde mobbing oftare än en gång i veckan hade sämre mental hälsa än de som upplevde mobbing mer sällan. Antalet kompisar som barnen hade påverkade också upplevelsen av mental ohälsa. Att ha en grupp av kompisar var associerad med bättre psykisk hälsa än om bara en enda nära vän rapporterades. Studien hade en tvärsnittsdesign som betyder att kausalordningen inte kan avgöras utan bara att ett samband mellan psykisk ohälsa och mobbing i skolan föreligger. Hysing med flera, (2019), genomförde vidare en studie i syfte att undersöka sambandet mellan erfarenheter av mobbing, som utsatt eller som förövare, och psykisk ohälsa och sömnstörningar, samt sambandet med skolprestationer. Undersökningspopulationen bestod av ett slumpmässigt urval av 16–19-åringar från ett län i Norge. Det var 10 220 ungdomar som svarade på enkätfrågor om erfarenheter av mobbing, psykisk ohälsa, svårigheter att sova och betyg i skolan. Erfarenheten av mobbing delades in i offer, förövare och offer/förövare. De som varit utsatta för mobbing rapporterade fler emotionella problem medan förövarna rapporterade fler uppförandeproblem. Det visade sig att alla tre mobbningskategorierna rapporterade större problem med sömnen och sämre betyg i skolan.

Syfte

Det primära syftet med denna studie var att undersöka om det finns ett samband mellan mobbing i skolan och psykisk ohälsa bland skol- och gymnasieelever i Stockholm. I analysen har vi kontrollerat för relevanta faktorer, så som skolklimat, skolprestationer, socioekonomi, kön och ålder. Ett annat syfte med studien var att undersöka förändringar i psykisk ohälsa och mobbing mellan 2014 och 2020.

Föreliggande rapport är en svensk översättning av följande artikel författad av Källmen, H och Hallgren, M. Å: ”Bullying at school and adolescent mental health. A repeated cross-sectional study”, publicerad i *Child and adolescent psychiatry and mental Health* 2021.

Metod

Stockholmsenkäten är en undersökning som riktar sig till elever i grundskolans årskurs 9 och gymnasiet årskurs 2. Undersökningen är obligatorisk för kommunala skolor, men för friskolor är den frivillig att delta i. Enkäten genomförs vartannat år och delas ut till samtliga elever som befinner sig i skolan den aktuella dagen. Undersökningen genomförs för att ligga till grund för förbättring av elevernas situation. Frågorna handlar om livssituation, skolarbete, mobbning, användning av droger, hälsa och brottslighet. Bortfallet består av elever som av någon anledning inte befinner sig i skolan fast de är registrerade som elever på skolan. Deltagarna är helt anonyma när de fyller i enkäten, vilket gör det svårt att beräkna svarsfrekvensen, eftersom vi inte vet vilka som inte har svarat. Data för denna studie utgörs av svar på stockholmsenkäten år 2014, 2018 och 2020. År 2014 var det 5235 pojkar och 5761 flickor som svarade, 2018 var det 5017 pojkar och 5211 flickor och år 2020 var det 5633 pojkar och 5865 flickor som svarade på stockholmsenkäten.

Datainsamling

De närvarande eleverna fyller i enkäten på lektionstid och lägger den i ett medföljande kuvert som sedan lämnas till läraren på lektionen. Inga uppgifter som kan röja identiteten får skrivas på enkäterna. Eleven har hela lektionen på sig, dvs. ca 40 minuter, att fylla i enkäten. Eleverna upplyses om att det är frivilligt att delta och att de får avbryta sitt deltagande när de vill utan konsekvenser. Eleverna får dessutom information om att Origo Group ansvarar för insamlingen av data på uppdrag av Stockholms stad. Eftersom data är helt anonyma och inte kan härledas till någon speciell person är studien undantagen från etisk prövning enligt Regionala Etikprövningsnämnden dnr (2010-241 31-5).

Mätningen genomfördes år 2014, 2018 eller 2020. Eleverna rapporterade sitt kön som man eller kvinna och ålder operationaliserades i termer av att eleven gick i årskurs 9 i grundskolan eller i gymnasiet årskurs 2.

Mentala hälsoproblem operationaliserades genom en modifierad version av den ovan nämnda PSP skalan, (Hagquist, 2008). Modifieringen bestod av att frågorna om koncentrationssvårigheter och yr i huvudet togs bort och en fråga om hur ofta personen upplevde att det var härligt att leva lades till. Genom att på en femgradig skala svara att dessa problem förekommer ganska eller väldigt ofta eller minst en gång i veckan gavs en indikation på ett mentalt hälsoproblem. Genom att addera problemområden skapades ett summa-index från 0 till 7 på psykisk ohälsa. De som rapporterade mellan 0 och 4 mentala hälsoproblem ganska eller väldigt ofta eller minst en gång i veckan betraktades ha en låg indikation på psykisk ohälsa, medan de som rapporterade mellan 5 och 7

hälsoproblem lika ofta kodades som att ha psykisk ohälsa.

Erfarenheter av mobbning mättes med två frågor: ”Har du känt dig mobbad eller trakasserad under det senaste läsåret?” och ”Har du varit med att mobba eller trakassera andra elever under det här läsåret?”. Alternativen för svar på den första frågan var nej eller i vilken form mobbningen hade skett medan svarsalternativen på den andra frågan gällde hur ofta man hade mobbat andra. Genom att kombinera svaren på dessa frågor beräknades olika kategorier av mobbning, offer, mobbare, mobbare/offer.

Socioekonomisk standard

Socioekonomisk standard mättes genom att använda information om föräldrarnas utbildning, dikotomiserad som universitetsutbildning eller inte. Dessutom frågades om hur mycket pengar eleverna hade per månad för eget bruk.

Skolrelaterade variabler

I Stockholmsenkäten finns 18 påståenden om skolsituationen, till exempel trivsel i skolan, deltagande i undervisningen, uppfattning om undervisningen och lärarnas kvalitet. Responsen ges på en femgradig skala från ”håller helt med” till ”tar helt avstånd från”. För att reducera de 18 frågorna till ett antal bakomliggande faktorer gjordes en principal-axis faktoranalys. Det visade sig att fem bakomliggande faktorer förklarar 56% av elevernas uppfattning om skolsituationen. Dessa faktorer var deltagande i undervisningen, intressant och meningsfullt skolarbete, trivs i skolan, strukturerade lektioner och får beröm för bra prestationer. För varje faktor skapades ett index som dikotomiserades i bra eller dåliga förhållanden.

Skolprestationer

Som mått på skolprestationer användes betyg i matematik, engelska och svenska där betyg sätts på en 6-gradig skala. Värdena dikotomiserades som höga betyg, A, B och C, och låga betyg, D, E, F. Betygen dummy-kodades med höga betyg som referens.

Dataanalys

Analysen har gjorts i statistikprogrammet SPSS 26.0. I tabell 1 redovisas frekvenser och andelar med psykisk ohälsa i 12 olika strata. I tabell 2 redovisas oddskvoter beräknade i en logistisk regressionsanalys där sambandet mellan mobbning i skolan och psykisk ohälsa undersökts. Kontroller har gjort för demografiska faktorer, socioekonomiska faktorer och slutligen för skolrelaterade faktorer. Dessa faktorer har lagts in blockvis i tre olika modeller.

Som jämförelsevärden, referensvärden, vid beräkning av oddskvoterna har använts ej mobbad i skolan, uppmätt år 2014. För kön är referensvärdet pojkar och för ålder är referensvärdet årskurs 9. För alla socioekonomiska variabler är referensvärdet föräldrar med hög utbildning och mer än 1000 kr i månaden för elevens eget bruk. För betyg är referensvärdet A, B eller C, och för alla skolrelaterade variabler är referensvärdet goda skolförhållanden.

Resultat

Förekomst av psykisk ohälsa och av utsatthet för mobbning i skolan

Skattningar av förekomsten av psykisk ohälsa och utsatthet för mobbning i skolan visas i tabell 1 nedan. Rapporter om mobbning i skolan ökade minimalt mellan 2014 och 2020 utom bland flickor i gymnasiet. Samtidigt ökade den psykiska ohälsan betydligt mer under samma tidsperiod, men förekomsten var betydligt högre bland flickor än bland pojkar.

Tabell 1. Antal deltagare som rapporterade psykisk ohälsa och utsatthet för mobbning i skolan, stratifierat på mättnings år, skolår och kön (n=28,563)

Mättnings år	Skolår	Kön	n	Psykisk ohälsa Mobbad i skolan	Antal positiva fall	%	% förändring 2014- 2020
2014	9	Pojkar	2558	Psykisk ohälsa	64	2.6	+2.2
		Mobbad		186	7.3	+0.7	
	Flickor	2481	Psykisk ohälsa	283	11.6	+3.6	
		Mobbad		403	16.2	+0.7	
	11	Pojkar	2673	Psykisk ohälsa	93	3.5	+1.2
		Mobbad		114	4.3	+0.6	
Flickor	3280	Psykisk ohälsa	406	12.6	+4.6		
Mobbad		225	7.8	+2.5			
2018	9	Pojkar	2652	Psykisk ohälsa	90	3.5	-
		Mobbad		209	7.9	-	
	Flickor	2595	Psykisk ohälsa	356	14.0	-	
		Mobbad		391	15.1	-	
	11	Pojkar	2365	Psykisk ohälsa	112	4.9	-
		Mobbad		115	4.9	-	
Flickor	2616	Psykisk ohälsa	441	17.1	-		
Mobbad		307	11.7	-			
2020	9	Pojkar	3176	Psykisk ohälsa	132	4.4	-
		Mobbad		253	8.0	-	
	Flickor	3094	Psykisk ohälsa	465	15.2	-	
		Mobbad		523	16.9	-	
	11	Pojkar	2457	Psykisk ohälsa	112	4.7	-
		Mobbad		121	4.9	-	
Flickor	2771	Psykisk ohälsa	468	17.2	-		
Mobbad		285	10.3	-			

Association mellan mobbning i skolan och psykisk ohälsa

I tabell 2 nedan kan man se associationer mellan utsatthet för mobbning i skolan och psykisk ohälsa. I tabell 2 redovisas resultatet av den logistiska regressionsanalysen. Redovisningen har gjorts i form av odds ratio med 95% i konfidensintervall. Först redovisas den bivariata associationen mellan mobbning i skolan och psykisk ohälsa. I modell 1 görs kontroll för demografiska variabler, i modell 2 kontrolleras för modell 1 och socioekonomiska variabler och slutligen i modell 3 kontrolleras för modell 2 och skolrelaterade variabler. Demografiska faktorer som kön, ålder och senare mätningår var signifikant associerade med ohälsa. För flickor och för gymnasieelever samt senare mätningar påvisades sämre psykisk hälsa.

Ingen av de variabler som mäter socioekonomisk standard, föräldrarnas utbildning och fickpengar varje månad var signifikant associerade med psykisk ohälsa. Däremot var låga betyg i svenska, uppfattningen av skolarbete som ointressant och meningslöst, om man inte trivs i skolan, tycker att lektionerna är stökiga och om man inte får beröm för goda prestationer, signifikanta förklaringsfaktorer för psykisk ohälsa.

Efter kontroll för alla dessa relevanta kovariater kvarstår resultatet att utsatthet för mobbning i skolan är en signifikant förklaringsfaktor och ökar risken för psykisk ohälsa med mellan två och tre gånger.

Det visades även att pojkar som blivit utsatta för mobbning i skolan rapporterade 4 gånger högre risk för att också ha psykisk ohälsa medan motsvarande odds för flickor var 2,5 gånger högre risk.

Tabell 2. Associationer (OR med 95% CI) mellan utsatthet för mobbning i skolan och psykisk ohälsa kontrollerat för demografiska, socioekonomiska och skolrelaterade faktorer.

	Bivariat		Modell 1		Modell 2		Modell 3	
	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI	OR	95% CI
Mobbad i skolan (bivariat, n=28 563)	3.73	3.40-4.10	3.28	2.98-3.64	3.28	2.89-3.72	2.57	2.24-2.96
Demografiska faktorer (Modell 1, n=27,614)								
Ålder (ref=årskurs 9)			1.38	1.26-1.50	1.39	1.24-1.55	1.48	1.30-1.68
Kön (ref=Pojkar)			3.87	3.48-4.29	4.33	3.78-4.96	4.42	3.80-5.13
Mätningår (ref=2014)			1.18	1.13-1.25	1.22	1.14-1.30	1.23	1.14-1.32
Socioekonomiska faktorer (Modell 2, n=18,712)								
Mor universitetsutbildning (ref=Ja)					1.00	0.87-1.14	0.96	0.83-1.11
Far universitetsutbildning (ref=Ja)					1.22	1.08-1.39	1.14	0.99-1.30
Månadspeng över 1000 kr (ref=Ja)					1.05	0.94-1.16	1.06	0.94-1.16
Skolrelaterade faktorer (Modell 3, n=15,985)								
Betyg i Svenska (ref=höga)							1.42	1.22-1.67
Betyg i Engelska (ref=höga)							0.79	0.67-0.95
Betyg i matematik(ref=höga)							1.09	0.96-1.23
Delta i undervisningen (ref=Ja)							1.11	0.97-1.28
Intressant och meningsfull undervisning (ref=Ja)							2.44	2.13-2.78
Trivs i skolan (ref=Ja)							1.64	1.34-1.85
Strukturerade lektioner (ref=Ja)							1.31	1.16-1.47
Beröm för goda prestationer (ref=Ja)							1.19	1.06-1.34

Diskussion

Ett syfte med denna studie var att undersöka om det finns ett samband mellan mobbning i skolan och psykisk ohälsa bland skol- och gymnasieelever i Stockholm. Ett annat syfte var att undersöka förändringar i psykisk ohälsa och mobbning mellan 2014 och 2020.

Resultatet visade att det finns ett signifikant samband mellan utsatthet för mobbning i skolan och psykisk ohälsa. Detta resultat bekräftar tidigare forskning Arseneault et al., (2017), Hysing et al., (2017). Efter kontroll för relevanta faktorer visades att utsatthet för mobbning i skolan ökade i genomsnitt sannolikheten för att också ha psykisk ohälsa med 2,57 gånger. Associationen modereras av könstillhörighet, ålder, skolklimat och skolprestationer. Tidigare forskning visade associationer med socioekonomi och oro för familjens ekonomi (Reiss, 2013 Reiss et al., 2019 Kim och Hagquist, 2018a, b). Däremot påvisades inga associationer med socioekonomi, föräldrarnas utbildning eller hur stor månadspeng eleverna hade i denna studie. Det kan bero på att föreliggande studie gjordes i Stockholms stad som är socioekonomiskt relativt homogent. Associationen mellan psykisk ohälsa och etnicitet har visats av Deighton et al., (2019) och av Kim et al., (2020). Beroende på att etnicitet definieras lite olika i Sverige och i engelskspråkiga länder kontrolleras inte för detta i föreliggande studie. Uppfattningen att undervisningen är ointressant och meningslös, otrivsel i skolan, ostrukturerade lektioner och att man inte får något beröm för goda prestationer var associerade med psykisk ohälsa. Däremot frågades inte om skolstress. I enlighet med Deighton et al., (2019) visade våra resultat att psykisk ohälsa var vanligare hos flickor än hos pojkar och hos äldre elever än hos yngre. Den psykiska ohälsan har ökat mellan åren 2014 och 2020 medan förekomsten av mobbning i skolan verkar ha varit ganska stabil. Detta tyder på att det finns andra faktorer som förklarar förändringarna av psykisk ohälsa än utsatthet för mobbning.

Faktorer som dålig anpassning av skolsystemet till arbetsmarknaden och svårigheter för ungdomar att komma in på arbetsmarknaden diskuteras av Bremberg, (2015). Även Linder et al.,(2019) och Hagquist och Gustavsson (2020) diskuterar strukturella faktorer som oro för ekonomi och arbetslöshet som orsaker till psykisk ohälsa. I föreliggande studie kunde dock ingen signifikant association mellan socioekonomisk standard och psykisk ohälsa påvisas. En annan faktor som är viktig är skolstress, i en tid då det krävs allt längre utbildning för att få ett jobb på den öppna arbetsmarknaden. Effekten av skolstress är fortfarande oklar men Högberg et al., (2020) har visat att effekten av skolstress har ökat under de senaste 24 åren, framförallt hos flickor i Sverige. Föreliggande studie mäter inte skolstressen bland eleverna men visar att skolan är viktig och

signifikant kan förklara psykisk ohälsa hos ungdomar.

Resultatet indikerar dessutom att pojkar är mer sårbara än flickor för mobbning i skolan. Jämfört med pojkar som inte mobbats hade pojkar som mobbas i skolan 4 gånger högre odds för att rapportera psykisk ohälsa medan motsvarande förändring för flickor var 2,5 gånger högre. Alternativt kan det indikera att pojkar är utsatta för grövre form av mobbning som oftare leder till psykisk ohälsa.

Styrkor och svagheter

En styrka med föreliggande studie är det stora antalet inkluderande elever från både kommunala och friskolor med både teoretisk och praktisk inriktning. En annan styrka är att kontroller görs för ett antal relevanta faktorer i analysen av sambandet mellan mobbning i skolan och psykisk ohälsa. En svaghet med studien är att den är en tvärsnittsundersökning och att man därmed inte kan dra slutsatser om kausalitet. En annan svaghet är att data är självrapporterade och därmed kan vara under- eller överskattade. Exempelvis kan uppfattningen av vad som är mobbning och hur frekvent förekomsten varit variera mellan eleverna

Referenser

- Almroth, M., László, K. D., Kosidou, K., & Galanti, M. R. (2021, January). Teacher: But Not Student Rating of the Pedagogic and Social Climate in School Predicts Adolescents' Academic Aspirations. In *Child & Youth Care Forum* (pp. 1-15). Springer US.
- Arseneault, L., Bowes, L., & Shakoor, S. (2010). Bullying victimization in youths and mental health problems: 'much ado about nothing?'. *Psychological medicine*, 40(5), 717.
- Bayer JK, Mundy L, Stokes I, Hearps S, Allen N, Patton G. Bullying, mental health and friendship in Australian primary school children. *Child Adolesc Ment Health*. 2018 Nov;23(4):334-340. doi: 10.1111/camh.12261. Epub 2018 Jan 31. PMID: 32677138.
- Bottino, S. M. B., Bottino, C., Regina, C. G., Correia, A. V. L., & Ribeiro, W. S. (2015). Cyberbullying and adolescent mental health: systematic review. *Cadernos de saude publica*, 31, 463-475.
- Bremberg, S. (2013). Psykisk ohälsa bland unga i Europa under perioden 1980-2010—trender och förklaringar. *Socialmedicinsk tidskrift*, 90(5), 696-704.
- Bremberg, S. (2015). Mental health problems are rising more in Swedish adolescents than in other Nordic countries and the Netherlands. *Acta Paediatrica*, 104(10), 997-1004.
- Deighton, J., Lereya, S. T., Casey, P., Patalay, P., Humphrey, N., & Wolpert, M. (2019). Prevalence of mental health problems in schools: poverty and other risk factors among 28 000 adolescents in England. *The British Journal of Psychiatry*, 215(3), 565-567.
- Hagquist, C. (2008). Psychometric properties of the PsychoSomatic Problems scale: a Rasch analysis on adolescent data. *Social Indicators Research*, 86(3), 511-523.
- Hagquist, C. (2011). Ökar den psykiska ohälsan bland ungdomar i Sverige?. *Socialmedicinsk tidskrift*, 88(6), 474-485.

forskning och teori

- Hagquist, C., & Gustafsson, J. E. (2020). I spåren av 90-talskris och coronapandemi: Ökad ekonomisk stress och psykisk ohälsa bland unga?. *Socialmedicinsk tidskrift*, 97(5 och 6), 817-831.
- Hysing, M., Askeland, K. G., La Greca, A. M., Solberg, M. E., Breivik, K., & Sivertsen, B. (2019). Bullying involvement in adolescence: implications for sleep, mental health, and academic outcomes. *Journal of interpersonal violence*, 0886260519853409.
- Högberg, B., Strandh, M., & Hagquist, C. (2020). Gender and secular trends in adolescent mental health over 24 years—The role of school-related stress. *Social science & medicine*, 250, 112890.
- Högberg, B., Lindgren, J., Johansson, K., Strandh, M., & Petersen, S. (2021). Consequences of school grading systems on adolescent health: evidence from a Swedish school reform. *Journal of Education Policy*, 36(1), 84-106.
- Kim, Y., & Hagquist, C. (2018a). Mental health problems among economically disadvantaged adolescents in an increasingly unequal society: a Swedish study using repeated cross-sectional data from 1995-2011.,
- Högberg, B., Lindgren, J., Johansson, K., Strandh, M., & Petersen, S. (2021). Consequences of school grading systems on adolescent health: evidence from a Swedish school reform. *Journal of Education Policy*, 36(1), 84-106. 1995 to 2011. *SJM-population health*, 6, 44-53.
- Kim, Y., & Hagquist, C. (2018b). Trends in adolescent mental health during economic upturns and downturns: a multilevel analysis of Swedish data 1988-2008. *J Epidemiol Community Health*, 72(2), 101-108.
- László, K. D., Andersson, F., & Galanti, M. R. (2019). School climate and mental health among Swedish adolescents: a multilevel longitudinal study. *BMC public health*, 19(1), 1-10.
- Linder, A., Heckley, G., & Gerdtham, U. (2019). Psykisk ohälsa och ekonomins funktionssätt. *Underlagsrapport till Långtidsutredningen*.
- Le, H. T. H., Tran, N., Campbell, M. A., Gatton, M. L., Nguyen, H. T., & Dunne, M. P. (2019). Mental health problems both precede and follow bullying among adolescents and the effects differ by gender: a cross-lagged panel analysis of school-based longitudinal data in Vietnam. *International journal of mental health systems*, 13(1), 35.
- Kim, Y., Evans, B. E., & Hagquist, C. (2020). Mental Health Problems Among Adolescents in Sweden from 1995 to 2011: The Role of Immigrant Status and the Proportions of Immigrant Adolescents in Their Surrounding Community. *Journal of Immigrant and Minority Health*, 22(2), 232-239.
- Reiss, F. (2013). Socioeconomic inequalities and mental health problems in children and adolescents: a systematic review. *Social science & medicine*, 90, 24-31.
- Reiss, F., Meyrose, A. K., Otto, C., Lampert, T., Klasen, F., & Ravens-Sieberer, U. (2019). Socioeconomic status, stressful life situations and mental health problems in children and adolescents: Results of the German BELLA cohort-study. *PLoS one*, 14(3), e0213700.